

ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 349.3

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.5.6>

БЄЛОУСОВ В.Д.

**ЗАГАЛЬНІ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ
ЯК ЗАСАДНИЧІ ІДЕЇ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ**
**GENERAL SOCIAL AND LEGAL PRINCIPLES AS THE MAIN IDEAS
OF SOCIAL SECURITY OF MODERN UKRAINE**

Стаття присвячена уточненню змісту загальних соціально-правових принципів, як засадничих ідей соціальної безпеки сучасної України. Автором встановлюється, що загальні соціально-правові принципи (як засадничі ідеї соціальної безпеки сучасної України) слід розуміти в якості фундаментальних, засадничих (вихідних) ідей, загальноправових цінностей, конкретизованих у доктрині соціального права України, а також спрямованих на концептуальне наповнення реалізації соціальної функції держави на макро- і мікрорівні, у результаті чого прямо чи опосередковано забезпечується необхідний стан соціальної захищеності на території держави. Ці принципи виконують важливу місію, яка осмислюється у трьох контекстах. По-перше, загальні соціально-правові принципи відіграють основну роль у правовій доктрині, адже є основоположними ідеями, на яких ґрунтується правова доктрина соціальної безпеки сучасної України. По-друге, загальні соціально-правові принципи є універсальними координатами, які спрямовують суб'єктів права у досягненні мети та виконанні завдань побудови та підтримання умов соціальної безпеки держави. По-третє, загальні соціально-правові принципи гарантують, що діяльність держави та суб'єктів громадянського суспільства ефективно сприяє соціально-економічному розвитку суспільства. Загальні соціально-правові принципи (як засадничі ідеї соціальної безпеки сучасної України) є системним утворенням, а саме є окремою групою засадничих ідей, охоплених системою принципів соціальної безпеки сучасної України. До цієї групи принципів доцільно відносити: Принцип соціальної справедливості; принцип незворотності (недопущення скасування та/або зниження) соціальних стандартів у зв'язку зі змінами в законодавстві; принцип соціальної відповідальності; принцип соціального партнерства; принцип соціальних гарантій. У висновках до статті узагальнюються результати дослідження.

Ключові слова: *принципи права, соціальна безпека держави, соціальна держава, соціальне право України, соціальний захист, соціально-правові принципи.*

The article focuses on elucidating the content of general social and legal principles as fundamental ideas of social security of modern Ukraine. The author asserts that these general social and legal principles, regarded as the principal ideas of social security in modern Ukraine, should be interpreted as fundamental and initial ideas – core legal values outlined in the doctrine of social law of Ukraine. These principles are aimed at conceptually underpinning the implementation of the social function of the state at both macro and micro levels. As a consequence, they directly or indirectly contribute to ensuring

the necessary state of social security within the territory of the state. These principles serve a crucial mission, as interpreted by the author in three contexts. Firstly, general social and legal principles assume a pivotal role in the legal doctrine, as they constitute the fundamental ideas upon which the legal doctrine of social security of modern Ukraine is built. Secondly, these principles act as universal coordinates guiding legal subjects in pursuing the objective and fulfilling the tasks of establishing and sustaining conditions for the social security of the state. Thirdly, general social and legal principles guarantee that the endeavors of both the state and civil society actors effectively contribute to the socio-economic development of society. General social and legal principles, serving as the central ideas of social security in modern Ukraine, constitute a systematic formation. Specifically, they represent a distinct group of fundamental ideas within the broader system of principles guiding social security in modern Ukraine. It is recommended to include the following principles in this group: the principle of social justice; the principle of irreversibility (preventing the cancellation and/or lowering) of social standards in connection with changes in legislation; the principle of social responsibility; the principle of social partnership; and the principle of social guarantees. The conclusion of the article provides a summary of the study's results.

Key words: *principles of law, social and legal principles, social law of Ukraine, social protection, social security of the state, social state.*

Постановка проблеми. Дослідження структури та змісту системи засад соціальної безпеки сучасної України на сьогоднішній день залишається вкрай актуальним теоретичним та практичним питанням удосконалення соціально-правового режиму соціальної безпеки держави. Це зумовлено багатьма обставинами поточної соціально-правової дійсності. По-перше, розуміння принципів соціальної безпеки дозволяє однозначно (чітко) розуміти основні, відображені в принципах, цінності та сподівання людства в цілому та українського народу, зокрема, а відповідно – дозволяє точніше оцінювати політику соціальної безпеки в державі відносно ідеалів суспільства, сприяючи соціальній справедливості, соціальної відповідальності, соціальної солідарності, рівності та інклюзивності. По-друге, достатнє розуміння вимог (змісту у цілому) відповідних принципів дозволяє використовувати їх як керівництво для нормативно-правового та інституційного забезпечення соціальної безпеки, що важливо для формування та реалізації політики держави (органу місцевого самоврядування та організації) у соціальній сфері, а також при розробці та реалізації ефективних стратегій забезпечення соціальної безпеки держави засобами соціального захисту населення. Отже, ці принципи забезпечують ідейну (концептуальну) основу для прийняття рішень, гарантуючи, що соціальна політика держави (також її продовження на місцевому та організаційному рівнях) буде не лише технічно, а й етично обґрунтованою, а також повною мірою соціально відповідальною (відповідаючи меті розбудови України крізь призму людиноцентризму). По-третє, належне розуміння сутності принципів соціальної безпеки дозволяє застосовувати запобіжний та адаптивний підхід до різних соціально-правових та інших викликів у державі, які становлять загрозу соціальній безпеці держави, гарантуючи, що система соціальної безпеки залишається ефективною та відповідає поточним потребам забезпечення соціальної безпеки держави. При цьому, серед вказаних принципів особливе місце посідають саме загальні соціально-правові принципи, що є засадничими ідеями соціальної безпеки сучасної України, яким (як комплексному утворенню) взагалі не приділялась належна увага серед учених і дослідників.

Аналіз наукової літератури та невирішені раніше питання. Хоча по сьогоднішній день ще не досліджувались загальні соціально-правові принципи соціальної безпеки сучасної України необхідно наголосити на тому, що засадничим ідеям соціальної безпеки та пов'язаних із нею соціально-правових явищ вже приділялась увага багатьох науковців, серед яких: Н.О. Бабич [1], В.В. Безусий [2], В.В. Гаєвий [3], С.Ю. Зайцев [4], А.Л. Клименко [5], В.Л. Костюк [6], О.В. Павліченко [7], Д.В. Світовенко [8], О.Г. Чутчева [9] та ін. вітчизняні учені та дослідники. Ґрунтуючись на наукових напрацюваннях цих та ін. науковців можемо сформулювати актуальну наукову думку про зміст загальних соціально-правових принципів соціальної безпеки сучасної України.

Отже, **метою** статті є уточнення змісту загальних соціально-правових принципів, як засадничих ідей соціальної безпеки сучасної України. Для досягнення цієї мети слід виконати такі завдання: 1) з'ясувати визначення поняття «принципи соціальної безпеки сучасної України»; 2) розкрити зміст та складові елементи загальних соціально-правових принципів, як принципів соціальної безпеки сучасної України; 3) узагальнити результати дослідження.

Виклад основного матеріалу. Людина, як соціальна істота, володіє природною схильністю до створення суспільства та життя в суспільстві. У той же час, суспільне життя в розмаїтті суспільних процесів і взаємин передбачає також вироблення та дію соціальних норм (правил, стандартів), які підлягають виконанню (їх ігнорування є підставою для того чи іншого виду соціальної відповідальності, що є заходом обмеження свободи), а відповідно здатні звужувати індивідуальну свободу людини. Конфлікт природи людини, як колективної істоти, а також природного прагнення людини до свободи від правил, нав'язуваних суспільством, в результаті привів до виникнення гуманістичного принципу «суспільство для людини» (у подальшому ця засада трансформувалась у принцип «соціально безпечного співжиття людей в суспільстві»), що був революційною цивілізаційною противагою експлуататорській ідеї «людина для суспільства». Розвиток суспільства (держави) у рамках цієї ідеї (вже навіть тоді, коли ця ідея не стала аксіоматичною) створив передумови для еволюції гуманістичного світогляду, особлива форма якого – гуманістичний правовий світогляд – стала категоріально-світоглядною основою для осмислення засадничих ідей права загалом та соціального права, зокрема.

У цілому під принципами права українські правники наразі розуміють «об'єктивно існуючі закономірності, виявлені (усвідомлені) та сформульовані в якості фундаментальних (основоположних) ідей (ідеалів), що для забезпечення юридичної визначеності конкретизуються загальними вимогами імперативного (субімперативного) характеру (як правило закріплених в законодавчих актах чи в інших формах права), а за своїм призначенням – забезпечують цілісність правової системи і правовий порядок в цілому (в процесі нормотворчої діяльності, реалізації норм права та законодавства, визначення правомірності актів, виражених в діяннях і документах), будучи «координатами» панування права» [10, с. 190]. Враховуючи дефініцію поняття «принципи права», а також зміст сучасних цінностей соціального права, доходимо логічного висновку, що принципами соціальної безпеки сучасної України наразі слід розуміти вихідні ідеї забезпечення належного рівня соціальної безпеки на макрорівні (у державі загалом) та на мікрорівні (стосується соціальної безпеки громадянина, груп громадян), що впливають з норм соціального права, корелюються концепцією розбудови України в якості держави загального добробуту та обумовлені еволюцією гуманістичного характеру правосвітогляду, сприяючи в комплексі своїх вимог поступовому та незворотному формуванню соціально безпечних умов співжиття людей в державі.

Уточнивши визначення поняття принципів соціальної безпеки сучасної України можемо перейти до розгляду загальних соціально-правових засадничих ідей, як принципів соціальної безпеки сучасної України. Систему цих принципів на сьогодні утворюють фундаментальні ідеї, на яких вибудовується національне соціальне право, а так само – принципи, згідно яких сучасна Україна, попри різноманітні кризові явища, розбудовується в якості соціальної держави (держави загального добробуту). Отже, до вказаних засад слід віднести, наприклад:

1. Принцип соціальної справедливості, що є багатовимірним соціально-правовим явищем, котре пов'язується з існуванням в практичній дійсності справедливого правопорядку, за якого на основі справедливості розподіляються соціальні блага, можливості, а також застосовуються заходи позитивної дискримінації осіб, які в силу тих чи інших обставин не спроможні повноцінно конкурувати за отримання тих чи інших соціальних благ. При цьому в контексті соціальної безпеки держави принцип соціальної справедливості є засадничою ідеєю, котра вимагає від суб'єктів владних повноважень (також від суб'єктів громадянського суспільства) формувати та реалізовувати політику в соціальній сфері, сприяючи забезпеченню справедливого розподілу благ в державі, а також захисту тих суб'єктів (груп суб'єктів), які найбільш потребують соціального захисту.

Таким чином, принцип соціальної справедливості в контексті соціальної безпеки сучасної України дозволяє: по-перше, сприяти трансформації ринкової економіки в державі в соціально орієнтовану ринкову економіку; по-друге, визначити пріоритети, а також цілі соціальної політики (також політики держави у суміжних сферах) та реалізації цієї політики системи соціального забезпечення держави, задля: а) зменшення соціальної нерівності в державі (щонайперше, усунення нерівності в доступі до системи освіти, медицини, а також в реалізації права на працю, зокрема, жінками, особами з інвалідністю, особами передпенсійного віку, молоддю та ін.); б) забезпечення соціального захисту соціально вразливих категорій населення; в) сприяння рівним можливостям громадян (зокрема, шляхом проведення антидискримінаційної політики та цілеспрямованих заходів для унеможливлення маргіналізації соціально вразливих верств населення); г) посилення соціальної відповідальності та солідарності в державі. Отже, принцип соціальної справедливості, як принцип соціальної безпеки сучасної України, сприяє зосередженню уваги

суб'єктів владних повноважень у реалізації їх повноважень на зменшенні соціальної нерівності, захисті вразливих категорій працездатної та непрацездатної частини населення, просуванні та об'єктивізації ідей рівних можливостей, а також зміцненні соціальної солідарності, сприяючи таким чином створенню та підтриманню існування інклюзивного суспільства, а також соціальному й економічному розвитку суспільства.

2. Принцип незворотності (недопущення скасування та/або зниження) соціальних стандартів у зв'язку зі змінами в законодавстві. Стабільність і передбачуваність соціальних стандартів (з яких випливає обсяг пільг, соціальних послуг і допомог) відіграє вирішальну роль у забезпеченні соціальної безпеки держави, не дозволяє їй деградувати у соціально безпековому контексті. Саме тому означена засаднича ідея в контексті соціальної безпеки сучасної України сприяє унеможливленню практики скасування та/або зниження соціальних стандартів, а відтак: по-перше, попереджає порушення соціальних прав та законних інтересів громадян (зокрема, громадяни не будуть несправедливо ущемлені змінами в соціальному законодавстві, а самі зміни законодавства набувають в контексті соціальної безпеки держави ознак прогнозованості його розвитку); по-друге, сприяє незворотності процесу розбудови України в якості соціальної держави (типу держави загального добробуту), що є фундаментальною умовою забезпечення соціальної безпеки держави, а також підставою для ефективного забезпечення соціальної стабільності в суспільстві (відтак, мінімізуються ризики соціальної нестабільності, підтримується гармонійний розвиток суспільства у напрямі його еволюції в інклюзивне суспільство), підвищення публічної довіри до національної системи соціального захисту; по-третє, дозволяє суб'єктам владних повноважень здійснювати довгострокове планування і вироблення довготривалої політики у соціальній сфері.

3. Принцип соціальної відповідальності, що підкреслює позитивну юридичну відповідальність різних суб'єктів права, зокрема держави, роботодавців, суб'єктів громадянського суспільства (зокрема, профспілок, засобів масової інформації, громадських організацій та ін.), а також усіх громадян загалом, у питаннях соціально безпечного забезпечення правопорядку в соціальній сфері та підтримки національної системи соціального захисту, результатом чого є підтримання соціальної безпеки держави. Вказане обумовлено тим фактом, що означена засаднича ідея покладає на державу та усіх членів суспільства спільне зобов'язання сприяти підтримці та зміцненню системи соціального забезпечення, а також підтримувати правопорядок в соціальній сфері, не провокувати виникнення нових та ліквідувати виниклі соціальні ризики (мінімізувати їх негативний вплив). Концептуально зазначений принцип ґрунтується на визнанні того, що соціальний добробут і збалансована (в контексті повноцінного та безпечного співжиття людей) стабільність суспільства залежать не тільки від держави, як гаранта соціальної безпеки у державі, але й від колективних зусиль держави, роботодавців, суб'єктів громадянського суспільства та громадян загалом щодо забезпечення соціальної безпеки усіх членів суспільства. У цьому контексті:

4. Принцип соціального партнерства, який є принципом, кризь призму якого проєктується та об'єктивується модель взаємодії суб'єктів у соціальній сфері, вибудованій у відповідності до кооперативного підходу, що дозволяє об'єднати соціально-правовий потенціал (щодо забезпечення соціальної безпеки) держави та різних суб'єктів суспільства для колективної роботи з метою досягнення спільних цілей, особливо у сфері соціального забезпечення громадян. Відтак, «принцип соціального партнерства в контексті соціальної безпеки сучасної України дозволяє: по-перше, поліпшити формування публічної політики у соціальній сфері за рахунок врахування (у результаті партнерської взаємодії) думок різних груп населення (працездатних громадян, професійних публічних службовців, жінок, осіб з інвалідністю, осіб передпенсійного та пенсійного віку, трудових мігрантів та ін.); по-друге, посилити соціальну солідарність населення держави шляхом культивування почуття спільної відповідальності та взаємного інтересу до вирішення соціальних проблем, які загрожують соціальній безпеці держави; по-третє, посилити підзвітність і прозорість процесу формування та реалізації соціальної політики держави; по-четверте, посилити ефективність та розширити потенціал соціального захисту населення держави (зокрема, знайти раніше непомічені резерви людських, матеріальних та нематеріальних ресурсів, які можуть бути використані для забезпечення соціальної безпеки держави).

5. Принцип соціальних гарантій, що є засадничою ідеєю яким наголошується на необхідності для держав забезпечувати хоча би на мінімальному рівні гідне життя громадян, задовольняючи життєво важливі соціальні права та законні інтереси населення держави. Вказане обумовлено тим фактом, що державні соціальні гарантії, як це встановлено в абз. 3 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» 2000 року

№ 2017-III, є «встановленими законами мінімальними розмірами оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, встановленими законами пільги, розміри інших видів соціальних виплат, встановленими законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму». Отже, гарантування державою означених стандартів: по-перше, підкреслює роль держави, як основного гаранта соціальної безпеки в державі, а саме у забезпеченні добробуту та гідного, повноцінного співжиття громадян шляхом: нормативно-правового, інституційного, фінансового і політичного забезпечення соціальних гарантій; моніторинг зарубіжного та міжнародного досвіду формування, закріплення та реалізації соціальних гарантій; контролювання ситуації в соціальній сфері на предмет фактичної достатності існуючої практики запровадження та дії в державі тих чи інших соціальних гарантій; по-друге, сприяє повноцінному життю всіх громадян, захищаючи їх від різноманітних соціальних ризиків (мінімізуючи, компенсуючи ефект соціальних ризиків, які неможливо усунути в повній мірі чи загалом) і невизначеності майбутнього (особливо в кризових для життя осіб ситуаціях, зокрема, пов'язаних з інвалідністю, тяжкою хворобою, старістю, безробіттям тощо).

Висновки. Підводячи підсумок викладеному зазначимо, що *загальні соціально-правові принципи (як засадничі ідеї соціальної безпеки сучасної України)* можна розуміти в якості фундаментальних, засадничих (вихідних) ідей, загальноправових цінностей, конкретизованих у доктрині соціального права України, а також спрямованих на концептуальне наповнення реалізації соціальної функції держави на макро- і мікрорівні, у результаті чого прямо чи опосередковано забезпечується необхідний стан соціальної захищеності на території держави. Відтак, соціально-правові принципи, як засадничі ідеї соціальної безпеки сучасної України, виконують важливу місію, яка може осмислюватись у таких трьох контекстах: по-перше, відіграють основну роль у правовій доктрині, адже є основоположними ідеями, на яких ґрунтується правова доктрина соціальної безпеки сучасної України; по-друге, є універсальними координатами, які спрямовують суб'єктів права у досягненні мети та виконанні завдань побудови та підтримання умов соціальної безпеки держави; по-третє, гарантують, що діяльність держави та суб'єктів громадянського суспільства ефективно сприяє соціально-економічному розвитку суспільства.

Система засадничих ідей соціальної безпеки сучасної України сприяє тому, щоби у практичній дійсності дії та акти, які прямо чи опосередковано стосуються соціальної безпеки держави (на макрорівні чи на мікрорівні), узгоджувались із метою та завданнями соціальної безпеки держави. Загальні соціально-правові принципи, як засадничі ідеї соціальної безпеки сучасної України, конкретизують загальноправові принципи, сприяючи більш ефективному забезпеченню правопорядку у соціальній сфері результатом чого є створення умов соціально безпечної співжиття людей у державі. Ці засадничі ідеї визначають сутність, а також закономірності соціально-правової природи соціальної безпеки сучасної держави. Вказане досягається шляхом дієвого просування ідей соціальної справедливості, соціальної відповідальності, соціального партнерства, соціальних гарантій, а також виконання вимог принципу незворотності (недопущення скасування та/або зниження) соціальних стандартів у зв'язку зі змінами в законодавстві. Виконання вимог таких принципів сприяє становленню України в якості соціальної держави (типу держави загального добробуту), що є фундаментальною умовою становлення інклюзивного суспільства, а відтак – соціальної безпеки держави. При цьому саме принцип незворотності соціальних стандартів є важливим запобіжником того, щоби подальший розвиток України, як соціальної держави (особливо в умовах відновлення економіки після пандемії коронавірусної хвороби COVID-19, а також в умовах широкомасштабної війни), не міг характеризуватись відходом від соціально-правових здобутків українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Бабич Н.О. Загальноправові принципи механізму правового регулювання реалізації соціальної функції держави. *Соціальне право*. 2022. № 4. С. 5–11. doi: 10.32751/2617-5967-2022-04-01.
2. Безусий В.В. Принципи соціального захисту державних службовців. *Соціальне право*. 2019. № 1. С. 62–68.
3. Гаєвий В.В. Поняття і ознаки принципів правового регулювання соціальної безпеки в умовах розвитку концепції громадянського суспільства. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 711–715. doi: 10.24144/2788-6018.2023.05.127.
4. Зайцев С.Ю. Спеціальні принципи соціального захисту працівників поліції в Україні. *Актуальні проблеми приватного та публічного права: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 02 квітня 2021 р.)*. Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2021. С. 239–242.

5. Клименко А.Л. До питання принципів організації соціального захисту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 38, Т. 1. С. 112–118.

6. Костюк В.Л. Принципи права соціального забезпечення: поняття, ознаки, види та тенденції розвитку. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія: Право*. 2016. № 2 (14). С. 1–18.

7. Павліченко О.В. Принципи соціального захисту жінок. *Соціальне право*. 2020. № 1. С. 90–96.

8. Світовенко Д.В. *Форми та способи реалізації принципу гендерної рівності за трудовим законодавством України: дис. ... д-ра філос.: 081*. Київ, 2023. 248 с.

9. Чутчева О.Г. Адресність як галузевий принцип права соціального забезпечення. *Проблеми законності*. 2011. Вип. 115. С. 68–76.

10. Гладкий В.В. *Нормування трудових прав осіб з інвалідністю: перспективи використання в Україні досвіду США. Формування сучасної парадигми розвитку суспільства: колективна монографія*. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2022. С. 172–194.

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.5.7>

ГУСАРОВ О.С.

ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ФЛЕКСІК'ЮРІТІ ПРИ ВИКОРИСТАННІ НЕТИПОВИХ ФОРМ ЗАЙНЯТОСТІ

PROBLEMS OF INTRODUCING THE CONCEPT OF FLEXICURITY WHEN USING ATYPICAL FORMS OF EMPLOYMENT

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, звернено увагу на ключові аспекти, які слід враховувати при запровадженні ідеї концепції флексік'юриті для вдосконалення використання нетипових форм зайнятості в Україні. Окреслено кроки, які необхідно здійснити законодавцю з метою забезпечення належного втілення тих ідей концепції флексік'юриті, які передбачають соціальний захист трудового населення, зокрема тих громадян, що реалізують свою здатність до праці через нетипові форми зайнятості. Зроблено висновок, що для забезпечити належного втілення тих ідей концепції флексік'юриті, які передбачають соціальний захист трудового населення, зокрема, тих громадян, що реалізують свою здатність до праці через нетипові форми зайнятості, необхідно: – створити необхідні умови для належної реалізації принципу «трипатризму», тобто конструктивного діалогу між сторонами соціального діалогу, а саме працівниками, роботодавцями та державою. В умовах розвитку нетипових форм зайнятості вирішення даного питання є особливо важливим кроком, оскільки досить часто наймані працівники, що включені у виробничий процес саме через такі форми, несуть підвищені ризики порушення їх трудових прав і законних інтересів, зокрема через прогалини у трудовому законодавстві. Означений же принцип покликаний не допустити порушень балансу інтересів найманих працівників і роботодавців, незалежно від форм зайнятості, що використовуються. Тобто саме метод соціального партнерства, активного та змістовного діалогу між учасниками відносин, що опосередковують виробничий процес, є одним із ключових інструментів впливу на вище згадану гнучкість, визначення її розумних меж. У таких умовах на ін-

© ГУСАРОВ О.С. – кандидат юридичних наук, голова Печенізької ОТГ, докторант (Харківський національний університет внутрішніх справ) <https://orcid.org/0000-0001-7493-1789>